

FUAR, SERGİ VE PANAYIR HUKUKU ÜZERİNE BİR İNCELEME

Doç. Dr. Akar ÖÇAL

I. Piyasaya çıkarılan bir malın istihsalinin devam etmesi, şüphesiz, her şeyden önce, malın sürümüne bağlıdır. Sürümü olmayan bir mal, bir müddet sonra piyasadan kaybolmağa mahkûmdur. Satılmayan ya da satılmayan bir malın istihsalinin devamını düşünmek mümkün değildir. Malların sürümünü sağlamanın başında, alıcıları piyasaya sürülen maldan haberdar etmek, onları malın özellikleri hakkında aydınlatmak gelir. Fuar, sergi ve panayırlar, kendilerinden bu amaç için yararlanan müesseselerdir ⁽¹⁾. Gerçekten, fuar ve sergilerde teşhir, malları alıcılara tanıttığı gibi, alıcılar için birçok üstünlükler de sağlar ⁽²⁾. Pazarlama bakımından büyük önem taşımakta olan söz konusu müesseseler üzerinde kanun koyucu da gereken titizlikle durmuş ve birçok kanuna serpiştirdiği hükümlerle, gerekli müdahaleleri yapmıştır. Bu incelememizde işte bu hükümlere temas edecek ve fuar, sergi ve panayırlara ilişkin olanları bir araya getirmeğe gayret edeceğiz ⁽³⁾.

II. Fuar, sergi ve panayırların açılması, teşviki ve kontrolü konularında kanun koyucunun bazı esaslar tesbit etmiş olduğu göze çarpmaktadır. Gerçekten, 27 Mayıs 1939 tarih ve 3614 sayılı «Ti-

(1) Fuar, sergi ve panayırların tarifleri ve birbirlerinden olan farkları için bkz, RIVES, M.: *Traité d'économie commerciale*, T. I, Paris 1958, s. 108 vd.; HİRS, E.: «Reklâm Hakları», Hukuk Dünyası, S. I, 1940, s. 1.

(2) Bu husus için bkz, *Les foires commerciales générales et spécialisées en République fédérale d'Allemagne*, Bruxelles 1964, s. 6 vd.

(3) Fuarların hukuki ve mali şartlarının tarihi gelişimi için bkz, LAUFENBURGER, H.: *Le commerce et l'organisation des marchés*, Paris 1938, s. 86 vd.

caret Vekâleti ve Vazifelerine dair Kanun»un ⁽⁴⁾ 7. maddesi «sergi ve fuarların teşvik, himaye ve bunlara iştirâk işleriyle meşgul (..) olmak» görevini, Dış Ticaret Dairesi'ne vermiş bulunduğu gibi, aynı kanunun 6. maddesi de, İç Ticaret Genel Müdürlüğü'nün «iç ticaretin tanzim ve inkişafını temine matuf tedbirleri ihraz ve tatbik ile» mükellef olduğunu ifade etmektedir. Öte yandan 30 Kânunevvel 1931 tarih ve 1910 sayılı «Ziraat Vekâleti Teşkiline dair Kanun» ⁽⁵⁾ da, Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü'ne «sergiler (...) tertipetmek Hayvan pazar ve panayırlarını, sergi yerlerini (...) teftiş ve idare etmek» görevini yüklemektedir. Kanun koyucu bakanlıklar dışındaki bazı kurumlara da fuar, sergi ve panayırlar açmak ya da açılanlara katılmak görevini tahmil etmektedir. Gerçekten, 15 Mayıs 1957 tarih ve 6964 sayılı «Ziraat Odaları ve Ziraat Odaları Birliği Kanunu»nun ⁽⁶⁾ 3/1. maddesinin (b) ve (h) bendleri, odaların mecburi vazifeleri arasında «umumi sergilere (..) temsilci göndermek»i ve «sergiler, panayırlar açmak»ı da saymış bulunmaktadır. Aynı kanunun 24/g. maddesi de, Ziraat Odaları Birliği'nin «umumi heyet kararıyla milli ve milletlerarası sergi ve panayırlara katılmak, memleketimizde kurulacak ziraat sergilerinin program ve plânlarını tetkik ve tasdik etmek» işlerinde görevli olduğunu öngörmektedir. 8 Mart 1950 tarih ve 5590 sayılı «Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları Ticaret Borsaları ve Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Kanunu»nun ⁽⁷⁾ 5/k. maddesine göre, odalar «mahalli veya bölge sergileri, panayırlar (..) açabilirler veya açılmış veya açılacaklara katılabilirler». Aynı kanunun 62/e. maddesi ise Birliğin görevleri arasına «milli ve milletlerarası sergi ve panayırlara iştirâk (...) etmek»i de dahil etmiş bulunmaktadır. Öte yandan 3 Nisan 1930 tarih ve 1580 sayılı «Belediye Kanunu» ⁽⁸⁾, «sergi ve panayır yerleri kurmak ve işletmek»i, belediyeler ihtiyari görevleri arasında saymaktadır (Md. 63). Niha yet 17 Temmuz 1964 tarih ve 507 sayılı «Esnaf ve Küçük Sanatkârlar Kanunu»nda ⁽⁹⁾ da bu konuda hükümler vardır. Gerçekten, 71/g.

(4) Düstur, 3. Tertip, C. 20, s. 454.

(5) Düstur, 3. Tertip, C. 13, s. 61.

(6) Düstur, 3. Tertip, C. 38, s. 1226.

(7) Düstur, 3. Tertip, C. 31, s. 1707

(8) Düstur, 3. Tertip, C. 11, s. 80.

(9) Düstur, 5. Tertip, C. 3, s. 2884.

madde, esnaf ve küçük sanatkârlar federasyonu genel kurulunun görev ve yetkileri arasında şu hükme yer vermektedir: «**Üye olan dernekler ve dolayısıyla mensuplarının meslek ve sanatlarının yürütülmesinde gelişmesini sağlayıcı (...) sergi ve emsali kültürel ve sosyal teşebbüsleri kurmak**». Türkiye esnaf ve küçük sanatkârları konfederasyonu yönetim meclisinin başlıca görev ve yetkileri arasında ise, bu konuya ilişkin olmak üzere, şu fıkra mevcuttur (Md. 101/1): «**Bakanlığın izni alınmak şartıyla ülke dışında sergi ve panayirlara katılmak (...)**» ⁽¹⁰⁾.

III. Fuar, sergi ve panayırları: açılması bazı yönlerden üstünlükler de sağlamış bulunmaktadır. Gerçekten, 6 Ocak 1961 tarih ve 193 sayılı «Gelir Vergisi Kanunu»nun ⁽¹¹⁾ 29. maddesi, «**tarımı, hayvan yetiştirilmesini (...) teşvik maksadıyla verilen ikramiye ve mükâfatlar**»ı gelir vergisinden hariç bıraktığı gibi, 30. madde de dar mükellefiyete tabi olanların «**hükümetin müsaadesiyle açılan sergi ve panayırlarda yaptıkları ticari faaliyetlerden elde ettikleri kazançlar**» (Türkiye'de başkaca işyeri veya daimi temsilcileri bulunmamak şartıyla) ile «**bu sergi ve panayırlarda yaptıkları meslek faaliyetinden elde ettikleri kazançları**» gelir vergisinden hariç tutmuştur. Öte yandan 2 Temmuz 1964 tarih ve 492 sayılı «Harçlar Kanunu» ⁽¹²⁾, «**milli veya milletlerarası (...) sergi ve panayırlar münasebetiyle, Türkiye'ye gelecek veya başka memleketlerde vukubulacak aynı mahiyetteki milletlerarası gösterilerde bulunmak veya bunlara katılmak için, Türkiye'den transit geçeceklere harçsız vize**» verileceğini âmir bulunmaktadır (Md. 87). 2 Mayıs 1949 tarih ve 5383 sayılı «Gümrük Kanunu» ⁽¹³⁾ da bazı muafiyet halleri tesbit etmektedir. Buna göre, «**devlet müzeleri ve kitaplıkları için gelen teşhir edilecek veya okunacak eserler**» gümrük vergisinden muaf olduğu gibi (Md. 17/1), «**altı ay içinde tekrar çıkarılmak üzere sergi, panayır ve pazarlar (...) için getirilecek eşya**»nın gümrük vergileri teminata bağlanacaktır

(10) 21 Aralık 1953 tarih ve 6209 sayılı «Serbest Bölge Kanunu» (Düster, 3. Tertip, C. 35, s. 225), «**dahilden veya hariçten eşya getirilmesi, getirilen eşyanın depo edilmesi**» ve bu eşyaların «**reklâm ve satış için teşhirini**» serbest bölgelerde ithal ve ihraç maksadıyla yapılacak faaliyet ve amelîyeler arasında saymaktadır (Md. 2).

(11) Düster, 4. Tertip, C. I, s. 850.

(12) Düster, 5. Tertip, C. 3, s. 2760.

(13) Düster, 3. Tertip, C. 30, s. 964.

(Md. 24/3). 1 Temmuz 1948 tarih ve 5237 sayılı «Belediye Gelirleri Kanunu»⁽¹⁴⁾ ise, «milli ve beynelmilel sergilerde tertip edilen eğlenceler»den eğlence resmi alınmayacağını tasrih etmek suretiyle (Md. 27/IV, 2), bu türlü gelirler için bir üstünlük sağlamıştır. 3 Mart 1965 tarih ve 551 sayılı «Markalar Kanunu»nda⁽¹⁵⁾ da çok önemli bir madde mevcuttur. Gerçekten 21. madde hükmüne göre, «Türkiye’de Hükümet tarafından veya Hükümet izni ile açılan milli ve milletlerarası sergilerle, 8 inci maddenin (a) bendinde yazılı andlaşmalara dâhil devletlerin⁽¹⁶⁾ ülkelerinde açılan resmî veya resmen tanınmış sergilerde emtiasım markalarıyla birlikte teşhir eden 20 nci maddenin 1 inci fıkrasında yazılı gerçek ve tüzel kişiler Türkiye’de aynı markaların tescilli için sergideki teşhir tarihinden itibaren altı ay içinde müracaat hususunda rüçhan hakkını haizdirler. Şu kadar ki, markanın konulduğu emtia serginin resmî açılışı tarihinden evvel sergi yerine görünür şekilde konulmuşsa bu hallerde müddet emtianın, sergi yerine konulduğu tarihten itibaren başlar». Markalar Kanunu’nun 21/I. fıkrasında «yazılı sergilerden Türkiye’de açılacak olanların idareleri, mamul ve mahsullerini sergide gösterenlere, teşhir ettikleri markanın konulduğu emtianın çeşidi ile bu emtianın sergiye görünür şekilde konulduğu tarihi ve resmî açılış tarihini gösterir bir belge verir ve markanın tasdikli bir örneğini bu belgeye eklerler. Yabancı memleketlerde teşhir edilen emtiaya ait markaların rüçhan hakkından istifade etmesi için, serginin açıldığı memleketin yetkili merciinden alınacak yukarıdaki fıkrada yazılı hususları ihtiva eden bir belgenin ibrazı şarttır. Türkiye’de açılan sergilerde teşhir olunan emtianın, tescil edilmiş bir markaya dayanılarak teşhirine ve sergiyi müteakip memleketine iadesine mani olunmaz. Bir sergide gösterilmiş aynı veya benzeri marka hakkında birden fazla tescil talebinde bulunulmuş ise bu emtiayı sergiye sergiye bulunan kimse rüçhan hakkını haizdir» (Md. 21/V-VIII). Sınai mülkiyetin himayesi hakkındaki Paris İttihadı Mukavelenamesi’nin 2 Haziran 1934 tarihli Londra metninde⁽¹⁷⁾ de buna

(14) Düstur, 3. Tertip, C. 39, s. 1143.

(15) Düstur, 5. Tertip. C. 4, s. 879.

(16) Türkiye’nin dâhil olduğu milletlerarası andlaşmalarda üye olan devletlerin.

(17) Bu metne 7 Şubat 1957 gün ve 6894 sayılı kanunla (Düstur, 3. Tertip, C. 38, s. 264) katılmış bulunuyoruz.

benzer bir hüküm mevcuttur. Gerçekten 11. maddeye göre, «İttihat memleketleri içlerinden birinin arazi üzerinde tertipedilmiş olup resmî mahiyette bulunan veya resmen tanınmış olarak teşkil edilen beynelmîlel sergilerde teşhir edilecek mamüller için berat verilebilecek ihtiralara, faydalı modellere, sınai resim veya modellere ve fabrika veya ticaret markalarına, daheli kanunlarına tevfikân muvakkat bir himaye bahşedeceklerdir. Bu muvakkat himaye dördüncü maddedeki ⁽¹⁸⁾ müddetleri uzatmaz. Bilâhare rüçhan hakkı istendiği takdirde, her memleket idaresi, bu husustaki mühleti o mahsulün sergiye ithal edildiği tarihten itibaren hesap edecektir. Her memleket, teşhir edilen maddenin aynı olduğuna ve ithal tarihine delil olmak üzere lüzum göreceği evrakı müsbiteyi isteyebilecektir». Nihayet, 13 Temmuz 1956 tarih ve 6802 sayılı «Gider Vergileri Kanunu» ⁽¹⁹⁾ da bazı muafiyetler tanımış bulunmaktadır. Gerçekten, söz konusu kanunun 11/b. maddesine göre, «milletlerarası panayır ve sergilerde, bunların giriş cephelerinde, mal teşhir edilen ve satılan pavyonlarında, oyun, eğlence ve istirahat yerlerinde sarf edilen elektrik (panayır ve sergilerinin açılışlarından on beş gün evvelinden başlayıp, kapanmasından on beş gün sonraya kadar)» enerjisi geçici olarak vergiden istisna edilmiştir ⁽²⁰⁾.

IV. Fuar, sergi ve panayırların kurulması bazı gelirlerin ortaya çıkması sonucunu da doğurmuştur. Kanun koyucu, söz konusu gelirlerin kimlere ait olacağını ve nasıl tahsil edileceğini de bir esasa bağlamıştır. Örnek olarak birkaçını belirtmek isteriz: 6964 sayılı kanun, «ziraat sergilerinin duhuliye hasilâtı»nı ziraat odalarının gelirleri arasında saymaktadır. Öte yandan, 5237 sayılı «Belediye Gelirleri Kanunu» da «her yerin pazar kurulan günlerinde ve panayırlarında, meydan (..) ve iskele yerlerini işgal eden satıcılardan; (..) belediye meclislerince düzenlenecek tarifeye göre işgal edilen yerlerin her metrekarsi için günde 25 kuruşu geçmemek üzere işgal resmi» alınacağını öngörmektedir (Md. 28/A,B).

(18) Bu müddetler «ihtira beratları ve faydalı modeller için on iki ay ve sınai resim ve modellerle, fabrika veya ticaret markaları için altı aydır» (Md. 4/B, 1).

(19) Düstur, 3. Tertip, C. 37, s. 1982.

(20) 15 Mayıs 1957 tarih ve 6968 sayılı «Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Kanunu» (Düstur, 3. Tertip, C. 38, s. 1243), «teşhir maksadıyla yabancı memleketlerden getirilen veya gönderilen nebatlar hakkında da bu kanun hükümlerinin» uygulanacağını öngörmektedir (Md. 14).

Nihayet, aynı kanununun 24. maddesi, hayvan alım satım resmine ilişkin olarak şu hükmü kapsamaktadır: «**Deve, manda, sığır, öküz, beygir eşek ve katır gibi hayvanların her yaşta belediye sınırları içinde her ne şekilde olursa olsun alım ve satımlarından satana ait olmak üzere en çok satış bedelinden % 2,5 nispetinde, koyun ve keçiden hayvan başına 10, kuzu ve oğlaktan 2 kuruş resim alınır (.)**».

V. Buraya kadar yaptığımız açıklamalar ile, fuar, sergi ve panayırlara ilişkin kanunlardan örnekler vererek, söz konusu müesseselerin hukuki veçhelerini az dahi olsa aydınlatmağa çalıştık. Şu husus ifade edilebilir ki, fuar, sergi ve panayırların ticari ve sınai hayatta taşıdıkları önem dolayısıyla, kanun koyucu bu müesseselerin düzenlenmesi sorunu üzerinde durmuş ve çeşitli kanunlara koyduğu hükümlerle bu işi sağlamağa çalışmıştır ⁽²¹⁾. Bu sebeble konuya ilişkin hükümleri topluca bulmak mümkün değildir. Hukuk literatüründe de söz konusu müesseselerin düzenlenmesini ve çalışmasını inceleyen bir araştırmaya rastlamış değiliz. Bu gerçekler karşısında, dağınık hükümleri bir araya getiren bu çalışmanın amacı, bu yolda ileride yapılacak araştırmalara ışık tutmak, onları, kısmen de olsa, kanunları taramak zahmetinden kurtarmaktan ibaret kalmaktadır. «Pazarlama hukuku» ismini verebileceğimiz ihtisas dalının ülkemizde de gelişmesi halinde, gerek bu konuya ve gerek pazarlamanın öteki dallarına ilişkin hukuki araştırmaların çoğalacağına inanıyoruz.

(21) Gerçekten Ticaret Kanunumuzda sergi ve panayırlara ilişkin hususi birliklerin mahfuz olduğu öngörülemektedir (Md: 135).